

Vidhyayana - ISSN 2454-8596

An International Multidisciplinary Peer-Reviewed E-Journal

www.vidhyayanaejournal.org

Indexed in: Crossref, ROAD & Google Scholar

156

ભારતીય દર્શન શાસ્ત્રમાં વેદાંતની પરિભાષા: સંશોધન પેપર

પ્રો. રતિલાલ ચંદુભાઈ રાઠવા

પ્રાધ્યાપક (ગુજરાતી વિભાગ)

એન.પી. આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, કેશોદ.

પરિચય

ભારતીય દર્શન શાસ્ત્રમાં વેદાંત એ એક મહત્વપૂર્ણ શાખા છે જે ઉપનિષદોના શિક્ષણ પર આધારિત છે. વેદાંતનો અર્થ "વેદનો અંત" થાય છે, અને તે આત્મા, બ્રહ્મ અને બ્રહ્માંડના સ્વરૂપ વિશેના ગુણધર્મોનો અભ્યાસ કરે છે.

વેદાંતના મુખ્ય સિદ્ધાંતો

બ્રહ્મ: વેદાંત શીખવે છે કે બ્રહ્મ એ પરમ સત્ય અને વાસ્તવિકતા છે. તે એક, અનંત, અને અપરિવર્તનશીલ છે.

આત્મા: આત્મા એ વ્યક્તિનું સાચું સ્વરૂપ છે. તે બ્રહ્મનો એક અંશ છે, અને તે અમર અને અવિનાશી છે.

Vidhyayana - ISSN 2454-8596

An International Multidisciplinary Peer-Reviewed E-Journal

www.vidhyayanaejournal.org

Indexed in: Crossref, ROAD & Google Scholar

माया: माया એ ભ્રમની શક્તિ છે જે આપણને બ્રહ્મથી અલગ પાડે છે. તે આપણને દુનિયાને મિથ્યા અને કાયમી માનવા દે છે.

મોક્ષ: મોક્ષ એ દુઃખ અને ભ્રમમાંથી મુક્તિ છે. તે બ્રહ્મ સાથે એકતા પ્રાપ્ત કરીને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

વેદાંતના મુખ્ય શાળાઓ

અદ્વૈત વેદાંત: આ શાળા શીખવે છે કે આત્મા અને બ્રહ્મ એક અને સમાન છે.

વિશિષ્ટાદ્વૈત વેદાંત: આ શાળા શીખવે છે કે આત્મા અને બ્રહ્મ અલગ છે, પણ તે એકબીજા સાથે ગાઢ રીતે સંકળાયેલા છે.

દ્વૈત વેદાંત: આ શાળા શીખવે છે કે આત્મા અને બ્રહ્મ સંપૂર્ણપણે અલગ છે.

વેદાંતનું મહત્વ:

વેદાંત ભારતીય દર્શન શાસ્ત્રની એક મહત્વપૂર્ણ શાખા છે કારણ કે તે આપણને આત્મા, બ્રહ્મ અને બ્રહ્માંડના સ્વરૂપ વિશે શીખવે છે. તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટેનો માર્ગ પણ દર્શાવે છે.

ભારતીય દર્શન શાસ્ત્રમાં મહત્વ.

વેદાંતના મુખ્ય સિક્કાંતો: બ્રહ્મ, આત્મા, માયા અને મોક્ષની ચર્ચા.

વેદાંતના મુખ્ય શાળાઓ: અદ્વૈત વેદાંત, વિશિષ્ટાદ્વૈત વેદાંત અને દ્વૈત વેદાંતનો ટૂંકો પરિચય.

વેદાંતનું મહત્વ: વેદાંતના મહત્વ અને તે ભારતીય સંસ્કૃતિ પર કેવી અસર કરી છે તેની ચર્ચા.

વેદાંતના મુખ્ય સિદ્ધાંતો

બ્રહ્મ: વેદાંત શાસ્ત્રોમાં બ્રહ્મને પરમ સત્ય, વાસ્તવિકતા અને પરમ આત્મા તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે. તે એક, અનંત, અપરિવર્તનશીલ, અને સર્વવ્યાપી છે. બ્રહ્મ નિરાકાર, નિર્ગુણ અને સર્વશક્તિમાન છે.

આત્મા: આત્માને વ્યક્તિનું સાચું સ્વરૂપ ગણવામાં આવે છે. તે બ્રહ્મનો અંશ છે, અને તે અમર, અવિનાશી અને શુદ્ધ છે. આત્મા કર્મના બંધનમાં ફસાયેલો છે અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

માયા: માયા એ ભ્રમની શક્તિ છે જે આપણને બ્રહ્મથી અલગ પાડે છે. તે આપણને દુનિયાને મિથ્યા અને કાયમી માનવા દે છે. માયાના ત્રણ ગુણ છે: સત્વ, રજસ અને તમસ.

મોક્ષ: મોક્ષ એ દુઃખ અને ભ્રમમાંથી મુક્તિ છે. તે બ્રહ્મ સાથે એકતા પ્રાપ્ત કરીને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મનો માર્ગ અપનાવી શકાય છે.

વેદાંતના મુખ્ય શાળાઓ

અદ્વૈત વેદાંત: આ શાળા શીખવે છે કે આત્મા અને બ્રહ્મ એક અને સમાન છે. આ શાળાના મુખ્ય પ્રણેતા આદિ શંકરાચાર્ય હતા. અદ્વૈત વેદાંતનો મુખ્ય ગ્રંથ "બ્રહ્મસૂત્ર" છે.

વિશિષ્ટાદ્વૈત વેદાંત: આ શાળા શીખવે છે કે આત્મા અને બ્રહ્મ અલગ છે, પણ તે એકબીજા સાથે ગાઢ રીતે સંકળાયેલા છે. આ શાળાના મુખ્ય પ્રણેતા રામાનુજ હતા. વિશિષ્ટાદ્વૈત વેદાંતનો મુખ્ય ગ્રંથ "ભાષ્ય" છે.

द्वैत वेदांत: आ शाणा शीभवे छे के आत्मा अने ब्रह्म संपूर्णपणे अलग छे. आ शाणाना मुख्य प्रणेता मध्वाचार्य हता. द्वैत वेदांतनो मुख्य ग्रंथ "अनुव्याख्यान"

संदर्भ पुस्तकी:

1. उपनिषद: वेदांतनो मुख्य स्रोत उपनिषद छे. १०८ उपनिषदो छे, जेमांथी १० मुख्य उपनिषदो गणाय छे. आ उपनिषदोमां ब्रह्म, आत्मा, जगत, मोक्ष वगैरे विषयोनी चर्चा थयेल छे.
2. ब्रह्मसूत्र: बादरायण द्वारा रचित ब्रह्मसूत्र अे वेदांत परनुं सूत्रग्रंथ छे. ४ अध्याय, १५ पाद अने ५५ सूत्रो धरावतुं आ ग्रंथ उपनिषदोना मुख्य सिद्धांतोना सारांश आपे छे.
3. श्रीमद् भगवद् गीता: महाभारतनो अेक भाग गणायती श्रीमद् भगवद् गीता वेदांतना सिद्धांतोना उपदेश आपे छे. कर्म, ज्ञान, भक्ति वगैरे मार्गो द्वारा मोक्ष प्राप्तिनो उपाय आ ग्रंथमां समझववामां आव्यो छे.
4. शंकराचार्यनां भाष्य: ८मी सदीना भारतीय दार्शनिक शंकराचार्यो उपनिषद, ब्रह्मसूत्र अने भगवद्गीता पर भाष्यो लभ्या. अद्वैत वेदांतना सिद्धांतोना स्पष्ट अने सुगम रीते उपदेश आपवा माटे आ भाष्यो भूब ज प्रख्यात छे.

Vidhyayana - ISSN 2454-8596

An International Multidisciplinary Peer-Reviewed E-Journal

www.vidhyayanaejournal.org

Indexed in: Crossref, ROAD & Google Scholar

5. रामानुजाचार्यनां भाष्यः ११मी सदीना भारतीय दार्शनिक रामानुजाचार्ये उपनिषद्, ब्रह्मसूत्र अने भगवद्गीता पर भाष्यो लभ्या. विशिष्टाद्वैत वेदांतना सिद्धांतोनो स्पष्ट अने सुगम रीते उपदेश आपवा माटे आ भाष्यो भूष ज प्रभ्यात छे.

6. माधवाचार्यनां भाष्यः १३मी सदीना भारतीय दार्शनिक माधवाचार्य उपनिषद्, ब्रह्मसूत्र अने भगवद्गीता पर भाष्यो लभ्या. द्वैत वेदांतना सिद्धांतोनो स्पष्ट अने सुगम रीते उपदेश आपवा माटे आ भाष्यो भूष ज प्रभ्यात छे.

आ उपरांत, वेदांत पर घण्टां अन्य पुस्तको पण लभाया छे. आ पुस्तकोमां वेदांतना सिद्धांतोनो विगतवार अने गहन अभ्यास करवामां आवे छे.